

Мародерство: кримінально-правова характеристика

Сергій Олександрович Харитонов*

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого,
Харків, Україна

*e-mail: kharitonovs@ukr.net

Анотація

Статтю присвячено розкриттю поняття «мародерство» й опису характерних кримінально-правових елементів та ознак складу цього військового кримінального правопорушення. Актуальність викладеного матеріалу полягає в тому, що в Україні недостатньо висококваліфікованих фахівців у сфері військово-кримінального та військово-адміністративного законодавства, що негативно впливає на правильну кваліфікацію військових кримінальних правопорушень, рівень яких суттєво зріс на тлі повномасштабної воєнної агресії з боку російської федерації. Метою статті є постановка питання щодо особливостей кримінально-правової характеристики мародерства й відмежування цього складу правопорушення від суміжних складів кримінальних правопорушень проти власності та надання пропозицій щодо його вирішення. Дослідження ґрунтується на використанні наукових методів загальнонаукового й спеціально-юридичного рівнів, а також міждисциплінарних методів. Отримані результати дають підстави стверджувати, що мародерство – це злочин війни або локального збройного конфлікту, що вчиняється у спосіб насильницького чи ненасильницького заволодіння особистими речами вбитих або поранених. Місцем вчинення цього військового злочину можуть бути лише поле бою або тилові ділянки, які зазнають артилерійського, мінометного, ракетного обстрілів.

Ключові слова: мародерство; військовослужбовець; військові кримінальні правопорушення; поле бою; легалізація майна.

Looting: Criminal Law Characteristic

Sergiy O. Kharytonov*

Yaroslav Mudryi National Law University,
Kharkiv, Ukraine

*e-mail: kharitonovs@ukr.net

Abstract

The article is devoted to the disclosure of the concept of "looting" and the description of the characteristic criminal law elements and signs of this military offense. The relevance of

the presented material lies in the fact that there are not enough highly qualified specialists in the field of military-criminal and military-administrative legislation in Ukraine, that has a negative effect on the correct qualification of military offenses, the level of which has significantly increased against the background of full-scale military aggression by the Russian Federation. The aim of the article lies in formulation and suggestions regarding a decision on peculiarities of the criminal law characteristics of looting and distinguishing this offense from the related offenses against property. The research is based on the use of scientific methods of general scientific and special-legal levels. The obtained results allow to claim that looting is a crime of war or local armed conflict, committed by violent or non-violent means of misappropriation of personal belongings of the killed or wounded. The place of commission of this war crime can only be a battlefield or rear areas which are subjected to artillery, mortar, and rocket fire.

Keywords: looting; serviceman; military offenses; battlefield; legalization of property.

Вступ

Після набрання чинності Законом України «Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо посилення відповідальності за мародерство» № 2117-IX від 03.03.2022 р. [1], який, окрім посилення відповідальності за мародерство (ст. 432 КК України), додав кваліфікуючу ознаку «в умовах воєнного або надзвичайного стану» до частини четвертої статей 185, 186, 187, 189, 191 КК України (відповідно, крадіжка, грабіж, розбій, вимагання, привласнення, розтрата майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем), в адвокатському середовищі пролунали думки, що в «нинішніх умовах під “мародерством” почали розуміти крадіжки, що вчинені не лише на полі бою, а й на інших територіях, в умовах воєнного стану. Саме така позиція викладена у Законі України “Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо посилення відповідальності за мародерство”» [2]. Тобто тлумачення норми, передбаченої в ст. 432 КК України (мародерство), було безпідставно розширене, виходячи зі змісту назви Закону.

Убачається, що юридична спільнота здебільшого не стикалася з проблемами кваліфікації [3] військових кримінальних правопорушень, що містяться в розд. XIX КК України, крім того, в Україні немає спеціалізованих військових судів, військова юстиція в незадовільному стані, бракує висококваліфікованих фахівців саме у сфері військово-кримінального та військово-адміністративного законодавства. На тлі воєнної агресії з боку російської федерації суттєво зросла кількість військових кримінальних правопорушень, які потребують якісної та правильної кваліфікації [4], що є однією зі складових принципів законності та верховенства права. З огляду на наведене вище метою статті є постановка питання щодо особливостей

кримінально-правової характеристики мародерства й відмежування цього складу правопорушення від суміжних складів кримінальних правопорушень та пропозиції щодо його вирішення.

Огляд літератури

Слід зазначити, що на проблематику кримінальної відповідальності за військові кримінальні правопорушення звертали увагу лише окремі науковці, серед яких В. П. Бодаєвський [5], В. О. Бугаєв [6], В. К. Грищук [7], С. І. Дячук [8], М. І. Карпенко [9], А. Р. Мухамеджанова [10], М. І. Панов [11], М. М. Сенько [7], М. С. Туркот [12–13], М. І. Хавронюк [14]. Поряд із зазначеними авторами питаннями кваліфікації мародерства цікавились С. Ковальова, Я. Лизогуб, С. Лихова, М. Малишева.

Світоглядно-понятійне підґрунтя кримінально-правової характеристики мародерства формувалося, зокрема, на основі наукових розвідок вітчизняних дослідників філософсько-правових проблем. Так, у працях А. Гетьмана, О. Данильяна, О. Дзьобаня, Ю. Калиновського [15–18] аналізуються історичні, правові, культурно-ментальні витоки та особливості розвитку звичаєвого права як основи для позаінституційної правосвідомості й соціокультурної основи для формування ставлення суспільства до різноманітних девіантних форм правової поведінки (зокрема, стосовно пограбувань, мародерства тощо); вплив соціальної нестабільності на правове життя; новітніх цифрових технологій на поведінку людини як суб'єкта права, у тому числі в контексті кримінально-правового виміру.

Матеріали та методи

Метою будь-якої наукової статті є дослідження нагальних питань, які донині не було вирішено або відповіді на них є достатньо дискусійними і потребують суттєвого уточнення. Поглиблення проблематики кримінальної відповідальності за мародерство має ґрунтуватися на використанні відповідної системи методів та підходів пізнання. Дослідження базується на діалектичному методі як методі філософського рівня, відповідно до якого дослідницьку увагу було зосереджено на розвитку явища мародерства і його взаємозв'язки з іншими феноменами соціальної дійсності. Серед наукових методів загальнонаукового й спеціально-юридичного рівнів, а також міждисциплінарних методів суттєву роль відіграє історичний підхід, що дав змогу простежити в історичній ретроспективі виникнення кримінально-правової заборони на вчинення мародерства. За допомогою порівняльно-правового методу визначено загальні та відмінні ознаки складу мародерства й суміжних складів кримінальних правопорушень. Застосування статистичного методу дозволило зробити відповідні висновки після аналізу судової та

правоохоронної практики. Із використанням формально-логічного методу зроблено висновок щодо відповідності конструкції складу мародерства правилам законодавчої техніки. Метод системного аналізу дав можливість розглянути норму права в сукупності всіх її обов'язкових складових (гіпотези, диспозиції та санкції), порівняти цю норму з такими загальними категоріями, як «кримінальне правопорушення» та «склад кримінального правопорушення».

Результати та обговорення

Генеза проблеми

Мародерство – це злочин війни або локального збройного конфлікту [19; 20]. З моменту здобуття незалежності й до 2014 р. Україна не знала, що таке мародерство, й щорічна кількість військових злочинів обчислювалася сотнями. У 2014 р. під час захоплення військами російської федерації та незаконними збройними формуваннями частини Луганської та Донецької областей, а також території Криму цей показник збільшився до тисяч. На тлі повномасштабної збройної агресії проти України, що розпочалася 24 лютого 2022 р., питома вага військових кримінальних правопорушень обчислюється вже цифрами, значно вищими, серед яких мародерство займає відповідну позицію, хоча й з великою часткою латентності.

Уперше законодавчу заборону вчиняти мародерство закріплено в IV Конвенції про закони і звичаї війни на суходолі та Додатку до неї: Положення про закони і звичаї війни на суходолі, що була підписана в Гаазі 18.10.1907 р. та набула чинності для України 24.08.1991 р. Цей нормативний акт не розкривав поняття мародерства, лише містив заборони на його вчинення у ст. 28 та ст. 47 [21]. Причому, системне тлумачення ст. 47, яка міститься у ч. 3 «Військове керівництво на території держави-супротивника» Додатку до Конвенції, дає підстави дійти висновку, що зміст поняття «мародерство» трактувався дуже широко. Йшлося про окуповану територію, яка фактично перебуває під владою армії супротивника. Зрозуміло, що місце вчинення мародерства могло бути досить великим за площею й не обмежувалося полем бою. З огляду на це можна припустити, що під мародерством розумілося будь-яке протиправне вилучення майна, зокрема, у місцевого населення та майна, що перебуває у власності держави. Цей висновок підтверджується положенням ст. 53 цього нормативного акта, яка дозволяла окупаційній армії заволодіти грошима, фондами та цінними паперами, що є виключно власністю держави, складами зброї, транспортними засобами, виробничими запасами та, загалом, всією рухомою власністю держави, що може бути використана для військових (воєнних. – С. Х.) дій [21].

Дискусійні питання

Чинний КК України трактує поняття «мародерство» як викрадення на полі бою речей, що знаходяться при вбитих чи поранених [22]. Мародерство, як і інші військові кримінальні правопорушення, до 2014 р. не привертало уваги науковців і фахівців у галузі кримінального права, тому наукових публікацій з цієї проблематики обмаль. Здебільшого вона знайшла своє відображення в підручниках та коментарях Кримінального кодексу [23, с. 5–10]. За нинішніх умов питання кримінально-правової характеристики мародерства є надзвичайно актуальним. Тригером (спусковим гачком, що приводить щось у дію) стали публікації журналістів численних телеграм-каналів – людей, які не є фахівцями у галузі права й тому вживають термін «мародерство» у загальнолюдському розумінні цього слова як будь-яке протиправне заволодіння чужим майном, а мародер у суспільстві асоціюється з крадієм, грабіжником, розбійником, бандитом і навіть зі службовою особою, яка заволодіває чужим майном шляхом зловживання своїм службовим становищем. Загострив проблему і законодавець, який у Законі України «Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо посилення відповідальності за мародерство», окрім мародерства, вніс зміни до статей Кодексу, що передбачають відповідальність за крадіжку, грабіж, розбій, вимагання, привласнення, розтрату майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем. Таке нерозуміння дійсного змісту закону й зумовило необхідність розглянути дискусійні питання кваліфікації мародерства.

Єдиною підставою для притягнення особи до кримінальної відповідальності є вчинення нею суспільно небезпечного діяння, яке містить склад кримінального правопорушення. Саме під кутом обов'язкових елементів (ознак) складу кримінального правопорушення (об'єкта, об'єктивної сторони, суб'єкта та суб'єктивної сторони) слід розглядати мародерство та суміжні кримінальні правопорушення проти власності.

Об'єкт та предмет мародерства

Родовим об'єктом, який є критерієм поділу Особливої частини КК України на розділи, а також розд. XIX, є суспільні відносини, що складаються і функціонують при несенні (проходженні) військовослужбовцями (військово-визволювачами та резервістами під час проходження зборів)¹ військової служби, що є основою нормальної діяльності воєнної організації України, відповідають законодавству України й охороняються кримінальним зако-

¹ Після досить суперечливих змін у ст. 401 КК України визначено, що суб'єктом військового кримінального правопорушення можуть бути поліцейські поліції особливого призначення Національної поліції України, які під час дії воєнного стану залучені до безпосередньої участі у бойових діях.

ном від кримінально протиправних посягань [24, с. 67]. Родовим об'єктом розд. VI Особливої частини КК України є суспільні відносини власності. Безпосереднім об'єктом мародерства виступає порядок несення військової служби під час ведення бойових дій. Цей порядок зобов'язує згідно зі ст. 15 Конвенції про поліпшення долі поранених і хворих у діючих арміях [25] завжди, особливо після бою, сторони конфлікту без затримки вживати всіх можливих заходів для того, щоб розшукати й підібрати поранених і хворих для їхнього захисту від мародерства та поганого ставлення, забезпечення їм належного догляду, а також для того, щоб розшукати мертвих і запобігти їхньому пограбуванню. Склад мародерства також має додатковий обов'язковий об'єкт – суспільні відносини власності та додатковий факультативний об'єкт – життя, здоров'я, тілесна недоторканність й особиста свобода потерпілого. Щодо безпосереднього об'єкта кримінальних правопорушень проти власності багато науковців стверджують, що він тотожний родовому об'єкту. Залежно від способу вчинення додатковими обов'язковими чи факультативними об'єктами виступають життя, здоров'я, тілесна недоторканність та особиста свобода потерпілого. З цього вбачається, що основна спрямованість заподіяння шкоди при вчиненні мародерства кардинально відрізняється від спрямованості при вчиненні крадіжки, розбою тощо.

Предметом мародерства є речі вбитих та поранених, які не призначені для використання у воєнних (бойових) діях або не пристосовані для ведення таких, або ті, які не допомагають вести такі дії. Тобто йдеться про особисті речі противника, причому, на відміну від деяких кримінальних правопорушень проти власності, які потребують наявності відповідної вартості майна і якщо вона відсутня, то настає не кримінальна, а адміністративна відповідальність, для мародерства вартість речей неважлива. Заволодіння, наприклад, шевроном або іншими знаками чи елементами форменого одягу утворюють склад мародерства й положення ч. 2 ст. 11 КК України (малозначність діяння) у цьому випадку не може бути застосоване, тому що відносини власності є лише додатковим, хоча й обов'язковим, об'єктом. На відміну від мародерства, предметом кримінальних правопорушень проти власності можуть бути будь-які речі й не тільки приватної власності. Спричинена шкода може бути у великому або особливо великому розмірі. У деяких випадках ці кримінальні правопорушення вчиняються в сукупності з правопорушенням, передбаченим ст. 209 КК України («Легалізація (відмивання) майна, одержаного злочинним шляхом») [26].

Характеристика об'єктивної сторони

Об'єктивна сторона мародерства характеризується трьома обов'язковими ознаками: діянням, вчиненим відповідним способом, та місцем вчинення кримінального правопорушення.

Спосіб вчинення мародерства в законі описаний терміном «викрадення». Такий спосіб характерний для крадіжки – таємне викрадення та для грабежу – відкрите викрадення. Проте заволодіння чужим майном пораненого може бути вчинене й шляхом нападу з метою заволодіння (розбій), який, з погляду науковців, не є викраденням. Можливо, слід замінити термін «викрадення» на «розкрадання». Попри те, що в Українському тлумачному словнику ці слова визначено як синоніми, що тлумачаться як процес крадіжки [27, с. 130, 132], фахівці в галузі кримінального права не ототожнюють ці терміни, а розглядають їх як видове та родове поняття, при цьому розкрадання охоплює всі способи корисливого заволодіння чужим майном, у тому числі й шляхом викрадення [28, с. 23]. Викрадення може бути вчинене як із супроводженням насильства, так і в ненасильницький спосіб.

Під насильством у мародерстві слід розуміти: 1) фізичне насильство – обмеження волі (зв'язування, утримання в певному приміщенні тощо), нанесення ударів, побоїв, заподіяння легкого тілесного ушкодження, яке не спричинило короткочасного розладу здоров'я або незначної втрати працездатності або спричинило такий розлад або таку втрату працездатності, середньої тяжкості тілесні ушкодження та тяжкі тілесні ушкодження, при заподіянні смерті необхідна кваліфікація за сукупністю кримінальних правопорушень; 2) психічне насильство – реальна погроза застосування фізичного насильства.

Мародерство може вчинятися лише у відповідному місці – на полі бою, під яким слід розуміти ділянки (як правило, суші), де ведуться (безпосереднє зіткнення із супротивником) або велися бойові дії, крім того, полем бою можуть вважатися тилові ділянки, що зазнають артилерійського, мінометного, ракетного обстрілів [29, с. 160; 30, с. 801]. Бій – основна форма тактичних дій підрозділів, узгоджені за метою, місцем і часом удари, вогонь і маневр військових частин, підрозділів (кораблів, літаків) для відбиття ударів противника, його знищення (розгрому) та виконання інших завдань в обмеженому районі впродовж короткого часу. Бій може бути загальновійськовим, вогневим, повітряним, протиповітряним, морським. Основними видами загальновійськового бою є оборонний і наступальний [31, с. 6].

Я. Лизогуб, критикуючи позицію, що місцем вчинення мародерства в окремих випадках можуть вважатися тилові ділянки, аргументує це тим, що «обстрілюватися може і територія, що знаходиться глибоко в тилу, а тил як самостійна за військовим призначенням і локалізацією місцевість характеризується ознаками, що не тільки невластиві полю бою, а й, навпаки, детермінують його майже як протилежну категорію. Так, тил – це територія, розташована звичайно далі від лінії фронту, позаду ділянки, зайнятої

яким-небудь військовим об'єднанням» [32, с. 167]. Убачається, що ця аргументація не є виваженою, оскільки обстріл може вестися не лише території, яка знаходиться глибоко в тилу, а й тієї ділянки тилу, що розташована безпосередньо за лінією бойового зіткнення, на яку в подальшому може зайти диверсійно-розвідувальна (чи інша) група для виконання своїх специфічних завдань. При вчиненні мародерства в тому місці тил не перетворюється на поле бою, хоча там можуть бути поранені та вбиті після обстрілу. Тобто ключовим критерієм цього місця є наявність поранених та вбитих після обстрілу та перебування там суб'єктів мародерства.

Суб'єктивні ознаки мародерства

На відміну від кримінальних правопорушень проти власності (суб'єкт яких володіє загальними ознаками), виконавцем мародерства [33, с. 895–931] може бути лише спеціальний суб'єкт – військовослужбовець або згідно із Законом України «Про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення, Кримінального кодексу України та інших законів України щодо врегулювання окремих питань діяльності Національної поліції України під час дії воєнного стану» від 21.03.2023 р. № 3000-IX [34], поліцейські поліції особливого призначення Національної поліції України, які під час дії воєнного стану залучені до безпосередньої участі у бойових діях. Проблематика, яка стосується кримінальної відповідальності вказаної категорії осіб, не охоплюється метою цієї статті, тому й не буде розглядатися. Твердження про можливість відповідальності за мародерство резервістів [32, с. 164] є помилковим, оскільки резервіст буде вважатися суб'єктом військових кримінальних правопорушень лише під час проходження зборів (правовий статус суб'єкта обмежується часовими рамками – початок та закінчення зборів). Навряд чи збори будуть відбуватися на полі бою. Посилання автора [32, с. 164–165] на пп. 89, 90 Положення про проходження громадянами України служби у військовому резерві Збройних Сил України, затвердженого Указом Президента України від 29.10.2012 р. № 618/2012 [35], та п. 96 Положення про проходження громадянами України служби у військовому резерві Національної гвардії України, затвердженого Указом Президента України від 10.08.2012 р. № 470/2012 [36], в яких передбачена діяльність резервіста у відрядженні, не стосується виконання бойових завдань на полі бою та не перетворює резервіста у військовослужбовця.

Із суб'єктивної сторони мародерство характеризується прямим умислом, який спрямований на заволодіння особистими речами вбитих чи поранених, та корисливим мотивом, що також притаманно корисливим кримінальним правопорушенням проти власності. Твердження про те, що мародерство за суб'єктивною стороною відрізняється від корисливих кримінальних право-

порушень проти власності («Так, маючи подібність із тією ж крадіжкою чи грабежом за формою вини (всі вони вчиняються лише з умислом), мародерство не визначається схожою мотиваційною та цільовою сингулярністю, тобто не завжди характеризується корисливим мотивом і метою незаконного збагачення. Рушійні чинники при мародерстві можуть пов'язуватися, наприклад, із бажанням винуватої особи поповнити кількість власних трофеїв як свідчення власноруч убитих потерпілих або колекціонуванням певної атрибутики чи предметів жертви (елементів її форменого одягу, військових аксесуарів, годинників, значків, нагород). Мета при цьому може полягати у прагненні довести собі чи третім особам, наприклад, свою очну присутність на полі бою, в поповненні наявної колекції відповідного типу предметів, що нівелює корисливий характер і пов'язану із цим спрямованість злочинних дій» [32, с. 165]), не є виваженим. Термін «користь» означає добрі наслідки для кого-, чого-небудь [27, с. 543], тому бажання поповнити власну колекцію чи прагнення довести свою присутність на полі бою, якщо вони вигідні (добрі) для особи не лише в матеріальному, а й у нематеріальному (наприклад, моральному) вимірі, також мають корисливу мотивацію.

Висновки

На підставі проведеного дослідження можна зробити такі висновки.

Мародерство не є будь-яким протиправним заволодінням невизначеним майном на території держави, в якій оголошено воєнний стан або відбувається локальний збройний конфлікт, виконавцем якого може бути загальний суб'єкт (як вважає частина суспільства, яка не є фахівцем у галузі права). Мародерство – суто військове кримінальне правопорушення, виконавцем якого можуть бути лише особи, передбачені в ст. 401 КК України.

Предметом мародерства слід вважати не майно (речі матеріального світу) як таке, а лише особисті речі вбитих та поранених (незалежно від їх вартості), які не мають воєнного призначення.

Мародерство, на відміну від кримінальних правопорушень проти власності, може вчинятися лише у відповідному місці – на полі бою, а в деяких випадках – на обмеженій ділянці тилу, якщо ця ділянка зазнала артилерійського, мінометного, ракетного чи інших обстрілів та на ній є вбиті чи поранені представники армії противника або інших незаконних військових формувань.

Список використаних джерел

- [1] Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо посилення відповідальності за мародерство : Закон України від 03.03.2023 р. № 2117-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2117-20#n11> (дата звернення: 04.05.2022).

- [2] Публікація від 18 березня 2022 р. URL: <https://www.facebook.com/millerlawfirm/post/18-berезня-2022> (дата звернення: 04.05.2022).
- [3] Основи кваліфікації злочинів : навч. посіб. / за заг. ред. М. І. Панова. Харків : Право, 2019. 384 с.
- [4] Кваліфікація злочинів : навч. посіб. / за ред. М. І. Панова. Харків : Право, 2016. 356 с.
- [5] Бодаєвський В. П. Кримінальна відповідальність військовослужбовців за корисливі посягання на військове майно (ст. 410 КК України) : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08 / Класич. приват. ун-т. Запоріжжя, 2010. 16 с.
- [6] Бугаєв В. О. Військові злочини і покарання : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08 / Одес. нац. юрид. акад. Одеса, 2001. 21 с.
- [7] Грищук В. К., Сенько М. М. Кримінальна відповідальність за самовільне залишення військової частини або місця служби : монографія. Львів : Львів. держ. ун-т внутр. справ, 2007. 308 с.
- [8] Дячук С. І. Юридична природа виконання наказу: кримінально-правова оцінка діяння особи, що виконала протиправний наказ : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08 / Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка. Київ, 2000. 17 с.
- [9] Карпенко М. І. Злочини проти встановленого порядку несення військової служби (військові злочини): теоретичні та прикладні аспекти : монографія. Київ : Нац. акад. упр., 2018. 420 с.
- [10] Мухамеджанова А. Р. Кримінально-правова характеристика насильства над населенням у районі воєнних дій (ст. 433 Кримінального кодексу України) : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08 / Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2017. 16 с.
- [11] Злочини проти встановленого порядку несення військової служби (військові злочини) : навч. посіб. / за ред. М. І. Панова. Харків : Право, 2011. 184 с.
- [12] Туркот М. С. Кримінальна відповідальність за зловживання військовою службовою особою владою або службовим становищем : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08 / Нац. юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого. Харків, 2007. 20 с.
- [13] Військові кримінальні правопорушення : наук.-практ. посіб. / за ред. М. С. Туркота. Київ : Норма права, 2022. 512 с.
- [14] Хавронюк М. І., Дячук С. І., Мельник М. І. Військові злочини : коментар законодавства. Київ : А.С.К., 2003. 272 с.
- [15] Danilyan O. G., Dzeban A. P., Kalynovskyi Y. Y., Klenina K. The influence of historical traditions on the formation of legal consciousness of the ukrainian people. *Revista Notas Histyricas y Geogr̄ficas*. 2021. No. 26 (Enero-Junio). P. 144–165. URL: <https://dialnet.unirioja.es/servlet/articulo?codigo=8106751>.
- [16] Danilyan O. G., Dzeban O. P., Kalynovskyi Y. Y., Hetman Y. A. Historical and cultural origins of legal consciousness of the ukrainian people. *Revista Notas Histyricas y Geogr̄ficas*. 2022. No. 28 (Enero-Junio). P. 346–360. URL: <https://www.revistanotashistoricasygeograficas.cl/index.php/nhyg/article/view/404>.
- [17] Danilyan O., Dzeban O., Kalynovskyi Y. Social instability as a global trend of the modern world. *Cogito. Multidisciplinary Research Journal*. 2022. Vol. XIV. No. 3. P. 141–161. URL: https://cogito.ucdc.ro/COGITO_SEPTEMBER_2022.pdf.
- [18] Danilyan O., Dzeban O., Kalynovskyi Y. Digital man as a product of the information society. *Cogito. Multidisciplinary Research Journal*. 2023. Vol. XV. No. 1. P. 142–158.

- URL: http://repository.uinsa.ac.id/id/eprint/2942/1/M.%20yunus%20Abu%20Bakar_Religious%20Moderation.pdf.
- [19] Van den Herik L., Dam-De Jong D. Revitalizing the Antique War Crime of Pillage: The Potential and Pitfalls of Using International Criminal Law to Address Illegal Resource Exploitation during Armed Conflict. *Criminal Law Forum*. 2011. Vol. 22. P. 237–273. URL: <https://doi.org/10.1007/s10609-011-9141-5>.
- [20] Palarczyk D. Ecocide Before the International Criminal Court: Simplicity is Better Than an Elaborate Embellishment. *Criminal Law Forum*. 2023. Vol. 33. Issue 4. P. 4–58. <https://doi.org/10.1007/s10609-023-09453-z>.
- [21] IV Конвенція про закони і звичаї війни на суходолі та додаток до неї: Положення про закони і звичаї війни на суходолі. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_222#Text (дата звернення: 04.05.2022).
- [22] Кримінальний кодекс України : Закон України від 05.04.2001 р. № 2341-III URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14/ed20230428#Text> (дата звернення: 04.05.2022).
- [23] Харитонов С. О. Кримінальна відповідальність за військові злочини за кримінальним правом України : монографія. Харків : Право, 2018. 328 с.
- [24] Харитонов С. О. Визначення родового об'єкта військових злочинів. *Вісник Кримінологічної Асоціації України*. 2016. №3. С. 65–76.
- [25] Конвенція про поліпшення долі поранених і хворих у діючих арміях. Женева, 12 серпня 1949 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_151?find=1&text=%D0%.BC%D0%B0%D1%80%D0%BE%D0%B4%D0%B5%D1%80#Text (дата звернення: 04.05.2022).
- [26] Orlovskiy R. S. Legalization of criminally obtained property committed by organized criminal groups: European and Ukrainian standards. *Juridicas CUC*. 2023. Vol. 19. No. 1. P. 197–230. <https://doi.org/10.17981/juridcuc.19.1.2023.07>.
- [27] Український тлумачний словник (тезаурус) 250000 слів / уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. Київ ; Ірпінь : ВТФ «Перун», 2016. 1696 с.
- [28] Матышевский П. С. Преступления против собственности и смежные с ними преступления. Киев : Юринком, 1996. 240 с.
- [29] Панов М. І., Касинюк В. І., Харитонов С. О. Злочини проти встановленого порядку несення військової служби (військові злочини). Харків : Харків юрид., 2006. 172 с.
- [30] Панов М. І. Вибрані наукові праці з проблем правознавства. Київ : Ін Юре, 2010. 812 с.
- [31] Бойовий статут сухопутних військ Збройних сил України. Частина III (Взвод, відділення, екіпаж танка). Київ : Центр учбової літератури, 2022. 470 с.
- [32] Лизогуб Я. Г. Мародерство: питання кваліфікації та диференціації на тлі деяких кримінальних правопорушень проти власності. *Вісник ХНУВС*. 2022. № 3(98). С. 160–169. <https://doi.org/10.32631/v.2022.3.15>.
- [33] Nicole E. Jaeger, Maybe Soldiers. Have Rights After All. *Journal of Criminal Law & Criminology*. 1996–1997. Vol. 87. No. 3. P. 895–931. URL: <https://doi.org/0091-4169/96/87030895>.
- [34] Про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення, Кримінального кодексу України та інших законів України щодо врегулювання окремих питань діяльності Національної поліції України під час дії воєнного стану : Закон України від 21.03.2023 р. № 3000-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3000-20#Text> (дата звернення: 04.05.2022).

- [35] Положення про проходження громадянами України служби у військовому резерві Збройних Сил України : затв. Указом Президента України від 29.10.2012 р. № 618/2012. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/618/2012#Text> (дата звернення: 04.05.2022).
- [36] Положення про проходження громадянами України служби у військовому резерві Національної гвардії України : затв. Указом Президента України від 10.08.2012 р. № 470/2012. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/470/2012#Text> (дата звернення: 04.05.2022).

References

- [1] Law of Ukraine No. 2117-IX "On amendments to the Criminal Code of Ukraine regarding increased liability for looting". (March 03, 2023). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2117-20#n11>.
- [2] Post. (March 18, 2022). Retrieved from <https://www.facebook.com/millerlawfirm/>.
- [3] Panov, M.I. (Ed.). (2019). *Basics of qualification of crimes*. Kharkiv: Pravo.
- [4] Panov, M.I. (Ed.). (2016). *Qualification of crimes*. Kharkiv: Pravo.
- [5] Bodayevskiy, V.P. (2010). *Criminal liability of servicemen for selfish encroachments on military property (Article 410 of the Criminal Code of Ukraine)*. PhD Thesis. Zaporizhzhia: Classical Private University.
- [6] Bugaev, V.O. (2001). *Military crimes and punishment*. PhD Thesis. Odesa: Odessa National Law Academy.
- [7] Hryshchuk, V.K., & Senko, M.M. (2007). *Criminal responsibility for voluntarily leaving a military unit or place of service*. Lviv: Lviv State University of Internal Affairs.
- [8] Dyachuk, S.I. (2000). *The legal nature of the execution of an order: criminal-legal assessment of the act of a person who executed an illegal order*. PhD Thesis. Kyiv: Taras Shevchenko National University of Kyiv.
- [9] Karpenko, M.I. (2018). *Crimes against the established order of military service (military crimes): theoretical and applied aspects*. Kyiv: National Academy of Management/
- [10] Muhamedzhanova, A.R. (2017). *Criminal law characteristics of violence against the population in the area of hostilities (Article 433 of the Criminal Code of Ukraine)*. PhD Thesis. Kharkiv: Kharkiv National University of Internal Affairs affairs.
- [11] Panov, M.I. (Ed.). (2011). *Crimes against the established order of military service (military crimes)*. Kharkiv: Pravo.
- [12] Turkot, M.S. (2007). *Criminal liability for abuse of power or official position by a military official*. PhD Thesis. Kharkiv: Yaroslav Mudryi National Law Academy.
- [13] Turkot, M.S. (Ed.). (2022). *Military criminal offenses: science and practice*. Kyiv: Norma prava.
- [14] Havronyuk, M.I., Dyachuk, S.I., & Melnyk, M.I. (2003). *Military crimes: commentary on legislation*. Kyiv: A.S.K.
- [15] Danilyan, O.G., Dzeban, A.P., Kalynovskyi, Y.Y., & Klenina, K. (2021). The influence of historical traditions on the formation of legal consciousness of the ukrainian people. *Revista Notas Históricas y Geográficas*, 26 (Enero-Junio), 144-165. Retrieved from <https://dialnet.unirioja.es/servlet/articulo?codigo=8106751>.
- [16] Danilyan, O.G., Dzeban, A.P., Kalynovskyi, Y.Y., & Hetman, Y.A. Historical and cultural-mental origins of legal consciousness of the ukrainian people. *Revista Notas Históricas y Geográficas*, 28 (Enero-Junio), 346-360. Retrieved from <https://www.revistanotashistoricasygeograficas.cl/index.php/nhyg/article/view/404>.

- [17] Danilyan, O., Dzeban, O., & Kalynovskyi, Y. (2022). *Social instability as a global trend of the modern world. Cogito. Multidisciplinary Research Journal*, XIV(3), 141-161. Retrieved from https://cogito.ucdc.ro/COGITO_SEPTEMBER_2022.pdf.
- [18] Danilyan, O., Dzoban, O., & Kalynovskyi, Y. (2023). Digital man as a product of the information society. *Cogito. Multidisciplinary Research Journal*, XV(1), 142-158. Retrieved from http://repository.uinsa.ac.id/id/eprint/2942/1/M.%20yunus%20Abu%20Bakar_Religious%20Moderation.pdf.
- [19] Van den Herik, L., & Dam-De Jong, D. (2011). Revitalizing the Antique War Crime of Pillage: The Potential and Pitfalls of Using International Criminal Law to Address Illegal Resource Exploitation during Armed Conflict. *Criminal Law Forum*, 22, 237-273. Retrieved from <https://doi.org/10.1007/s10609-011-9141-5>.
- [20] Palarczyk, D. (2023). Ecocide Before the International Criminal Court: Simplicity is Better Than an Elaborate Embellishment. *Criminal Law Forum*, 33(4), 4-58. <https://doi.org/10.1007/s10609-023-09453-z>.
- [21] IV Convention on the Laws and Customs of War on Land and its Annex: Regulations on the Laws and Customs of War on Land. Retrieved from https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_222#Text.
- [22] Law of Ukraine No. 2341-III "Criminal Code of Ukraine". (April 5, 2001). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14/ed20230428#Text>.
- [23] Kharitonov, S.O. (2018). *Criminal liability for war crimes under the criminal law of Ukraine*. Kharkiv: Pravo.
- [24] Kharitonov, S.O. (2016). Definition of the generic object of war crimes. *Bulletin of the Criminological Association of Ukraine*, 3, 65-76.
- [25] Conventions on the Improvement of the Fate of the Wounded and Sick in Active Armies. (August 12, 1949). Geneva, Retrieved from https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_151?find=1&text=%D0%BC%D0%B0%D1%80%D0%BE%D0%B4%D0%B5%D1%80#Text.
- [26] Orlovskyi, R.S. (2023). Legalization of criminally obtained property committed by organized criminal groups: European and Ukrainian standards. *Juridicas CUC*, 19(1), 197-230. Retrieved from <https://doi.org/10.17981/juridcuc.19.1.2023.07>.
- [27] *Ukrainian Explanatory Dictionary (thesaurus): 250,000 words*. (2016). V.T. Busel (Ed.). Kyiv; Irpin: VTF "Perun".
- [28] Matyshevsky, P.S. (1996). *Crimes against property and related crimes*. Kyiv: Yuryнком.
- [29] Panov, M.I., Kasynyuk, V.I., & Kharitonov, S.O. (2006). *Crimes against the established order of military service (military crimes)*. Kharkiv: Kharkiv jurid.
- [30] Panov, M.I. (2010). *Selected scientific works on the problems of jurisprudence*. Kyiv: In Yure.
- [31] *Combat statute of the ground troops of the Armed Forces of Ukraine. Part III (Platoon, division, tank crew)*. (2022). Kyiv: Center for Educational Literature.
- [32] Lyzogub, Y.G. (2022). Looting: questions of qualification and differentiation against the background of some criminal offenses against property. *Herald of KhNUVS*, 3(98), 160-169. <https://doi.org/10.32631/v.2022.3.15>.
- [33] Jaeger, Nicole E., & Soldiers, Maybe. (1996-1997). Have Rights After All. *Journal of Criminal Law & Criminology*, 87(3), 895-931. <https://doi.org/0091-4169/96/87030895>.

- [34] Law of Ukraine No. 3000-IX "On amendments to the Code of Ukraine on Administrative Offenses, the Criminal Code of Ukraine and other laws of Ukraine regarding the regulation of certain issues of the National Police of Ukraine during martial law". (March 21, 2023). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3000-20#Text>.
- [35] Decree of the President of Ukraine No. 618/2012 "Regulations on citizens of Ukraine serving in the military reserve of the Armed Forces of Ukraine". (October 29, 2012). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/618/2012#Text>.
- [36] Decree of the President of Ukraine No. 470/2012 "Regulations on citizens of Ukraine serving in the military reserve of the National Guard of Ukraine". (August 10, 2012). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/470/2012#Text>.

Сергій Олександрович Харитонов

доктор юридичних наук, професор,
завідувач кафедри кримінально-правової політики
Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого
61024, вул. Пушкінська, 77, Харків, Україна
e-mail: kharitonovs@ukr.net
ORCID 0000-0002-2975-1743

Sergiy O. Kharytonov

Doctor of Science of Law, Professor,
Head of the Department of Criminal and Legal Policy
Yaroslav Mudryi National Law University
61024, 77 Pushkinska Str., Kharkiv, Ukraine
e-mail: kharitonovs@ukr.net
ORCID 0000-0002-2975-1743

Рекомендоване цитування: Харитонов С. О. Мародерство: кримінально-правова характеристика. *Проблеми законності*. 2023. Вип. 161. С. 188–201. <https://doi.org/10.21564/2414-990X.161.278849>.

Suggested Citation: Kharytonov, S.O. (2023). Looting: Criminal Law Characteristic. *Problems of Legality*, 161, 188-201. <https://doi.org/10.21564/2414-990X.161.278849>.

Статтю подано / Submitted: 10.05.2023
Доопрацьовано / Revised: 02.06.2023
Схвалено до друку / Accepted: 15.06.2023
Опубліковано / Published: 30.06.2023